ΓΙΩΡΓΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

(Διάλεξη)

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ (16.10.1912)

ΚΑΙ Η ΔΙΕΝΕΞΗ Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - ΚΩΝ/ΝΟΥ

Έκδοση του Συλλόγου Βεροιέων Θεσσαλονίκης

1983

682
0

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRVER-01137

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
Ημερομηνία επιστροφής

29 ΟΚΤ. 1999	28 ΝΟΕ. 2006		
25 ΟΚΤ. 2000	03 ΑΠΡ. 2007		
29 ΙΑΝ. 2001	31-5-07		
26 ΦΕΒ. 2001	01 ΝΟΕ. 2007		
14 ΟΚΤ. 2002	22 ΦΕΒ. 2008		
18 ΟΚΤ. 2002	15 ΟΚΤ. 2008		
06 ΝΟΕ. 2002	01 ΝΟΕ. 2008		
23 ΙΑΝ. 2003			
13 ΟΚΤ. 2004			
31 ΟΚΤ. 2005			
06 ΔΕΚ. 2005			
09 ΜΑΡ. 2006			
01 ΝΟΕ. 2006			

0140020106

Έκδοση του Συλλόγου Βεροιέων Θεσσαλονίκης

1983

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRVER-01137

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΒ ΝΟΕ 2006

ΑΠΟ ΤΟΥ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Για τη δημόσια βιβλιοθήκη
της Βέροιας
(Τσίτο ανάτυπο
δικό μου

(Διάλεξη)

11/11/83

Έκδοση του Συλλόγου Βεροιέων Θεσσαλονίκης
1983

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤ. & ΕΠΙΣΤ.
ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΔΩΡΕΑ
Σχ. Χιονίδη

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθμός εισαγωγής 52168
Ημερ)νία εισαγωγής 12-11-85
Ταξινομικός αριθμός 938.682 ΙΝΕΒ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤ. & ΕΘΝΙΚ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΕΝΤΡ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με χαρά και συγκίνηση παραδίδουμε σήμερα στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό τη μικρή αυτή έκδοση με την ομιλία του δικηγόρου και ιστορικού Γιώργου Χιονίδη, που παρουσίασε ο ίδιος στις 16 Οκτωβρίου 1983 στην εκδήλωση που οργάνωσε ο σύλλογός μας στο Ξενοδοχείο «Ηλέκτρα Παλλάς», γιορτάζοντας την επέτειο απελευθέρωσης της Βέροιας από τους Τούρκους.

Με την έκδοση αυτή δημοσιεύονται για πρώτη φορά άγνωστα μέχρι σήμερα ιστορικά στοιχεία που αναφέρονται στην απελευθέρωση της Βέροιας, ενώ παράλληλα εγκαινιάζεται από το σύλλογό μας η προσφορά υπηρεσιών και στον τομέα της έκδοσης και ευρύτερης διάδωσης του πνευματικού πλούτου άξιων πνευματικών τέκνων της γενέτειράς μας.

Είναι αληθινά παρήγορο ότι στην εποχή μας, που οι περισσότεροι άνθρωποι αντικατέστησαν το πνεύμα με την ύλη, υπάρχουν ακόμη άνθρωποι —και ευτυχώς αρκετοί— οι οποίοι με την πνευματική τους δουλειά προσπαθούν να διαφυλάξουν ότι πολυτιμότερο δημιούργησε το γένος μας. Μεταξύ αυτών, στα όρια της ιδιαίτερης πατρίδας μας, προέχουσα θέση έχει ο Γιώργος Χιονίδης, του οποίου η συγγραφική προσφορά στην ιστορία της Βέροιας είναι ξεχωριστή. Γιαν' αποδώσω ό,τι πιστεύω για την προσφορά του αυτή, θα επαναλάβω εκείνα που είπα κατά την προσφώνησή μου στις 16 Οκτωβρίου ότι «εύστοχα θα μπορούσε να πεί κανείς ότι ο Γιώργος Χιονίδης για την Ιστορία της Βέροιας είναι ό,τι ο Κ. Παπαρρηγόπουλος για την Ιστορία της Ελλάδας».

Η βεβαιότητα ότι το βιβλίο αυτό θα συμβάλλει στην ευρύτερη διάδωση της τόσο αξιόλογης εργασίας-μελέτης του συμπατριώτη μας Γιώργου Χιονίδη και ότι ο καθένας που θα το διαβάσει θα ωφεληθεί, παρακίνησαν το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου μας ν' αποφασίσει για την έκδοσή του.

Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 1983

ΟΡΕΣΤΗΣ ΙΩΑΝ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
Πρόεδρος Συλλόγου Βεροίεων Θεσ/νίκης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Μου ζητήθηκε από τον «Σύλλογο Βεροιέων της Θεσσαλονίκης» να συναινέσω στο να τυπωθεί η παρακάτω δημοσιευόμενη ομιλία μου σε βιβλιαράκι, ώστε να χρησιμεύει στην ενημέρωση όσων ενδιαφέρονται. Δέχθηκα με χαρά. Ευχαριστώ, λοιπόν, το Δ. Συμβούλιο για όλα...

Σαν εισαγωγικά στο κείμενο αυτό θεωρώ χρήσιμο να δημοσιεύσω όσα είπα σε συνέντευξή μου, στο φύλλο της 14—10—1983 της ημερήσιας εφημερίδας της Βέροιας «Λαός, γιατί, έτσι, εξηγούνται αρκετά ζητήματα, που σχετίζονται με όσα περιέχονται στο κείμενο:

«...Στα 1959 δημοσίεψα, στην τοπική εφημερίδα της Βέροιας «Φρουρός της Ημαθίας», το πρώτο μικρό σημείωμά μου (σε τέσσερες συνέχειες) για το θέμα αυτό. Στα 25 χρόνια, που πέρασαν, μελέτησα όσα έχουν γραφεί για τον Βαλκανοτουρκικό πόλεμο, όπου εντάσσεται και το γεγονός της απελευθερώσεως της πόλεώς μας. Άλλοι, πάλι, αναφέρονται στη Βέροια με την ευκαιρία της εξιστορήσεως του Εθνικού Διχασμού, μεταξύ Βενιζέλου και Κωνσταντίνου ή βασιλικών και αντιβασιλικών ή μας δίνουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες και στιγμιότυπα στα πλαίσια πιο περιεκτικών και πιο γενικών αναμνήσεων και απομνημονευμάτων της ζωής και της δράσεώς τους ή των πρωταγωνιστών του Διχασμού.

Πολλές φορές μου ζητήθηκε (από διαφόρους φορείς) να μιλήσω για το θέμα αυτό. Πριν μελετήσω τη σχετική βιβλιογραφία το αρνιόμουν γιατί πίστευα ότι δεν άξιζε τούτο να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης διαλέξεως, παρά πανηγυρικού λόγου, μονάχα, και κάτι τέτοιο δεν το ήθελα. Ύστερα, όταν ανακάλυψα πια το πλήθος των σχετικών προβλημάτων και των στοιχείων (που φθάνουν τις μερικές χιλιάδες σελίδες), δεν αποδεχόμουνα την πρόταση για τον αντίθετο, ακριβώς, λόγο, διότι, δηλαδή, οι άλλες (προγραμματισμένες ή έκτακτες) υποχρεώσεις μου δεν μου επέτρεπαν να μελετήσω, αποδελτιώσω, επεξεργαστώ και να αφομοιώσω κατάλληλα όλο τούτο το ογκώδες υλικό, ώστε, ύστερα, να προχωρήσω στο γράψιμο μιας πρωτότυπης και αξιόλογης εργασίας.

Ο Σύλλογος Βεροιωτών της Θεσσαλονίκης με κάλεσε (με τον πρόεδρό του, φίλο, συνάδελφο και αγαπητό συμμαθητή κ. Ορέστη Καλογήρου) να ομιλήσω για την απελευθέρωση της Βέροιας. Δεν μπορούσα πια να το αρνηθώ, αν και δεν μου περίσσευε χρόνος, για να ασχοληθώ, όσο ήθελα, με το θέμα αυτό.

Χρειάστηκε λοιπόν η καταβολή μεγάλης προσπάθειας για να τελειώσω τη μελέτη και την επεξεργασία των δεδομένων των πηγών. Προέκυψαν όμως πολυποίκιλα προβλήματα για δεκάδες ζητήματα και δεν ήταν δυνατό να

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βοηθηθώ στην επίλυσή τους, γιατί δεν υπήρχε ανάλογη μελέτη για άλλη μακεδονική πόλη, ενώ, στην πρόοδο της εργασίας, διαπίστωνα συνεχώς τον κίνδυνο να παρασυρθώ στις πολλές παγίδες, που έστησαν έντεχνα οι κομματικοί και οι προσωπικοί ανταγωνισμοί και οι φανατισμοί των συγγραφέων των δύο στρατοπέδων (βασιλικών-αντιβασιλικών ή βενιζελικών). Τελικά, έγραψα το κείμενο, που θα διαβάσω. Πρόκειται για ιστορική μελέτη και όχι για πανηγυρικό λόγο. Για αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας και όχι για έναν πλούσιο διθύραμβο, που θα ικανοποιεί τις οποιεσδήποτε προγονοπληξίες ή τους στείρους φανατισμούς ή κομματισμούς ή τις πολιτικές ανάγκες και σκοπιμότητες.

Χρησιμοποιώ όσα δημοσίεψαν Βεροιώτες απομνηματογράφοι και ξένοι που έζησαν τα γεγονότα και έγραψαν σχετικά, σε βιβλία, περιοδικά ή και σε εφημερίδες. Ακόμα, μεταχειρίστηκα και τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Στρατιωτικών της Ελλάδας κ.λ.π.

Η σύνθεση όλων αυτών των στοιχείων έδωσε ένα κείμενο, που (χωρίς να κουράζει) πληροφορεί με σεβασμό προς την αλήθεια για τις διάφορες πλευρές του ζητήματος, γιατί πρέπει να πω προκαταβολικά ότι το γεγονός της απελευθερώσεως της Βέροιας σχετίζεται άμεσα και άρρηκτα και με την προϊστορία του Εθνικού Διχασμού και έτσι εξετάζονται και τα σχετικά προβλήματα, όπως και όσα αναφέρονται στη συνεργασία των βαλκανικών χωρών, στην πολεμική προετοιμασία της Ελλάδας, όπως και στα ιστορικά πλαίσια των γεγονότων, χωρίς να επιζητώ, αλλά και χωρίς να αποφεύγω, να κάμω κριτική τούτων, των πρωταγωνιστών τους κ.λ.π. Προσπάθησα, δηλαδή, να χρησιμοποιήσω τα στοιχεία και των δύο πλευρών (βασιλικών-βενιζελικών) και να βρω την ιστορική αλήθεια.

Ακόμα, δεν αγνόησα το δεδομένο ότι το κείμενό μου προοριζόταν για διάλεξη μπρος σε ανοιχτό κοινό, που θα αποτελούνταν από ακροατές, που βρίσκονται σε διάφορα πνευματικά σκαλοπάτια και όχι για ανακοίνωση σε επιστημονικό συνέδριο ειδικών. Έτσι, επιδίωξα να διανθίσω την ομιλία μου και με ανεκδοτολογικά στιγμιότυπα εκείνων των ημερών, που συνέβηκαν στην πόλη μας, στη Νάουσα κ.α., τον Οκτώβριο του 1912. Όμως, όσα έγραψα στηρίζονται στη χρησιμοποίηση, διασταύρωση και κριτική επεξεργασία των πηγών και είναι επιστημονικώς θεμελιωμένα.

Πιστεύω ότι, έτσι, υπάρχει πιθανότητα να κατορθώσω να είμαι ωφέλιμος αλλά, συγχρόνως, και ευχάριστος στους ακροατές μου. Ελπίζω λοιπόν να μη διαψεύσω τις προσδοκίες τους...».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ*

Αγαπητοί φίλοι και φίλες.

Γιορτάζομε την 71η επέτειο της απελευθερώσεως της Βέροιας από τους Τούρκους. Το γεγονός αυτό είναι, ασφαλώς, το σπουδαιότερο της πολυκύμαντης και πολυτάραχης ιστορίας της πολύπαθης πόλεώς μας, γιατί συνέβηκε μετά τετρακόσια χρόνια τούρκικης δουλείας, που ήταν η πιο στυγνή και πολύχρονη κατοχή, όπου όλα «τάσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά», όπως στιχούργησε ο Εθνικός μας ποιητής.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να συνθέσουμε ένα πανηγυρικό λόγο, γεμάτο εθνική έξαρση και υπερηφάνεια, όπως συνηθίζεται να γίνεται, συχνά, σε παρόμοιες περιστάσεις.

Θα ήταν φυσιολογικό, ακόμα, να τονίσουμε με έξαρση την (μ' αυτόν τον τρόπο) μερική υλοποίηση της «Μεγάλης Ιδέας» του ελληνικού έθνους, ή την ευνοϊκή επίδραση που είχε για τις εξελίξεις εκείνες η εθνική σύμπνοια, η ομοψυχία και ο ακράτητος πατριωτικός ενθουσιασμός του λαού και των στρατευμένων παιδιών του ή και η συνομολόγηση ανακωχής μεταξύ του εθνάρχου Ελευθερίου Βενιζέλου και του βασιλιά Γεωργίου Α΄, ή, καλύτερα, του φιλοδόξου διαδόχου Κωνσταντίνου και της ανεπίσημης αλλά γνωστής στρατιωτικής αυλής του.

Όμως, εμείς δεν θα μείνουμε σε όλα τούτα και στα παρόμοια, γιατί σκοπός μας δεν είναι να γράψουμε εύκολους διθυράμβους, ούτε να περπατήσουμε άκριτα στους τεχνητούς δρόμους, που χάραξαν όσοι παραποιούν ή πλαστογραφούν την ιστορία, θεληματικά και σκόπιμα ή ασυνείδητα, από φανατισμό, φουσκώνοντας τον λαό σαν κούρκο ή σαν παγώνι με προγονοπληξίες για το ένδοξο παρελθόν του, γιατί μια τέτοια θεώρηση είναι το δηλητήριο και όχι η αμβροσία και η πανάκεια της Ιστορίας, γιατί μπορεί να εξασφαλίζει προσωρινά μία, φαινομενική, ευφορία στους πότες της αλλά τελικά τους ρίχνει απελπισμένους Ίκαρους στο πέλαγος της σκληρής και αντίθετης πραγματικότητας και των χαμένων ελπίδων.

* Κείμενο ομιλίας, που έγινε στην Αντωνιάδειο Στέγη Γραμμάτων και τεχνών του δήμου της Βέροιας (15.10.1983) και στο ξενοδοχείο «Ηλέκτρα Παλλάς» της Θεσσαλονίκης, με τη φροντίδα του συλλόγου Βεροιέων Θεσσαλονίκης (16.10.1983). Τέλος, η ομιλία επαναλήφθηκε, την 29.11.1983, στη Βέροια, στα πλαίσια των διαλέξεων του «Πνευματικού Κέντρου» της μητροπόλεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αλίμονο, λοιπόν, στον λαό, που δεν σέβεται το παρελθόν του και δεν διδάσκεται από την ιστορία του, μα τρισαλίμονο και στο έθνος, που στρογγυλοκάθεται στις υπαρκτές ή παραμεγαλωμένες ή (ακόμα χειρότερα) στις ανύπαρκτες, στείρες μεγαλοδοξίες των ηγετόρων του, προσπαθώντας να τις εξαργυρώσει στο χρηματιστήριο των αξιών των λαών του παρόντος και του μέλλοντος. Τότε, αργά ή γρήγορα, θα έλθει η (αριθμητική, πνευματική—πολιτιστική και, πιθανόν, και η εδαφική) συρρίκνωσή του, γιατί, έτσι, μεγαλωμένος στα κρυστάλλινα παλάτια της προγονοπληξίας του, θα χρειασθεί να αισθάνεται τελικά, όπως το πρωτόπειρο παιδί μπρος στους γίγαντες της ευαίσθητης φαντασίας του, όταν ανακαλύψει την ανάλγητη πραγματικότητα...

Κοντολογίς, στη σημερινή γιορτή μας θα καταπιαστούμε (με ήρεμη και αντικειμενική κρίση) με την έκθεση των όσων προηγήθηκαν της 16.10.1912, όσων διαδραματίστηκαν τη σημαδιακή εκείνη ημέρα, για την ιστορία της Βέροιας (μα και ολόκληρης της χώρας, όπως θα δούμε πιο κάτω) και, τέλος, όσων επακολούθησαν μέχρι τη μάχη και την άλωση των Γιαννιτσών και την κατάληψη της Θεσσαλονίκης.

Στην έκθεση αυτών των γεγονότων θα στηριχθούμε στις ιστορικές πηγές, στις προσωπικές αναμνήσεις και στις περιγραφές ανθρώπων (Βεροιωτών και ξένων), που έζησαν εκείνες τις ημέρες και, τέλος, στη σχετική βιβλιογραφία, που είναι πολύ πλούσια, προσπαθώντας να χρησιμοποιήσουμε όλα τούτα με κριτική και καλόπιστη διάθεση.

Έτσι, θα συνθέσουμε ένα κείμενο, που θα προσπαθήσουμε να παρουσιάζει τόσο τα πλεονεκτήματα της ακρίβειας και της αλήθειας (όπως το απαιτεί ο σκοπός της Ιστορίας), όσο και τα χαρακτηριστικά της αμεσότητας, της περιγραφικότητας και της συναρπαστικότητας, όπως ταιριάζει στα γραφτά, που προορίζονται να διαβαστούν σε ποικίλο ακροατήριο.

2. ΟΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΒΑΛΚΑΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Μετά όμως από όλες αυτές τις εισαγωγικές εξηγήσεις, είναι καιρός πια να μπουμε στη διαπραγμάτευση του θέματός μας:

Η Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα δεν είχε ξεχάσει ακόμα τις πολλαπλές και μακροπρόθεσμα ολέθριες συνέπειες του «ατυχούς πολέμου του 1897», όπου οδηγήθηκε ανέτοιμη από ασυγκράτητο εθνικό ενθουσιασμό και από απερισκεψία (γιατί όχι και από τη δημαγωγική πρακτική) πολιτικών, στους οποίους υπέκυψαν και τα Ανάκτορα, εξαιτίας και της απειρίας ενός ανώριμου στρατιωτικού, δηλαδή του διαδόχου του θρόνου Κωνσταντίνου και των πειραματισμών ενός επιτελείου, σπουδαγμένων αλλά άπειρων αξιωματικών.

Ύστερα, ανέτειλε η ελπίδα της επαναστάσεως του Γουδί, του 1909, και φάνηκε στον δοξασμένο μα και ταλαίπωρο ορίζοντα του ελληνικού έθνους το σπάνιο άστρο του Ελευθερίου Βενιζέλου, που συνδύαζε τα προσόντα μιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μοναδικής και χαρισματικής προσωπικότητας, με πρωτοφάνερο, πνευματικό και ψυχικό, εξοπλισμό, ο οποίος δεν χανόταν στα αλώνια εξωπραγματικών και απραγματοποίητων, θεωρητικών και ιδεαλιστικών αναζητήσεων αλλά μετουσιωνόταν σε πραγματοποιήσιμες σκέψεις, που έπαιρναν (γρήγορα μα όχι και άκαιρα) τον δρόμο των πράξεων, δικαιώνοντας τη σωστή γνώμη του C.D. Jackson, σύμφωνα με την οποία «οι μεγάλες ιδέες δεν χρειάζονται μόνο φτερά (για να απογειωθούν συμπληρώνομε) αλλά και σύστημα προσγειώσεως».

Ο εθνάρχης κατανόησε ότι η χώρα δεν μπορούσε πια να συμπιέζεται στα, τότε, στενά εδαφικά πλαίσια και να περιορίζεται στα πληθυσμιακά δεδομένα ενός λαού, που δεν ξεπερνούσαν τα 3 εκατομμύρια των Ελλήνων, ενώ στέναζαν στον τουρκικό ζυγό η Κρήτη, Μακεδονία, η Θράκη, η Ήπειρος και τα νησιά. Η Ελλάδα (με όριο τη Μελούνα) δεν είχε παρόν, άρα δεν είχε και μέλλον. Έπρεπε λοιπόν να αποκτήσει και άλλα, σκλαβωμένα, τότε, εδάφη και να επεκταθεί στα φυσιολογικά και ιστορικά της σύνορα.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, από την άλλη μεριά, έδειχνε πια ότι άρχισε να μπαίνει στα περιθώρια της ιστορίας της, γιατί ακουγόταν κιόλας ο επιθανάτιος ρόγχος της και ήταν πλέον μια χώρα «καταρρέουσα», όπως γράφτηκε πετυχημένα, και το αιώνιο «Ανατολικόν ζήτημα» πονοκεφάλιαζε πάλι τους λαούς της Ευρώπης. Όμως, δεν ήταν δυνατό να πέσει ο βράχος με τα αδύναμα κτυπήματα μονάχα ενός κύματος και να μεριάσει τούτος για να διαβεί το πεπρωμένο της Ελλάδας, για να θυμηθούμε και τον εθνικό τροβαδούρο μας Αριστοτέλη Βαλαωρίτη.

Έτσι, ένα αιώνα, περίπου, μετά τα ενωτικά επαναστατικά κηρύγματα του Ρήγα Φεραίου για κοινή βαλκανική συνεργασία και δράση, ο Ελευθέριος Βενιζέλος ενστερνίστηκε το κάλεσμα και την πρόκληση-πρόσκληση της Ιστορίας. Προχώρησε λοιπόν στη σύναψη διμερών συμφωνιών με τις άλλες βαλκανικές χώρες και η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο σήκωσαν περήφανα το κεφάλι τους, προκαλώντας τον πόλεμο στην αδυνατισμένη πια Τουρκία, τον σκληρό δυνάστη τους, την πανίσχυρη κάποτε Οθωμανική Αυτοκρατορία...

Αφού λοιπόν το Μαυροβούνιο κήρυξε, πρώτο, τον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας, στις 25 Σεπτεμβρίου του 1912 (με το παλαιό ημερολόγιο, με το οποίο θα δοθούν, και εδώ, όλες οι ημερομηνίες των τότε γεγονότων), οι άλλες, τρεις, βαλκανικές χώρες, με κοινό τελεσίγραφο, ζήτησαν από την Τουρκία την αναγνώριση και παραχώρηση ευρύτατων δικαιωμάτων στις σκλαβωμένες εθνότητές τους. Όπως ήταν σίγουρο, η Τουρκία απέρριψε αυτό το τολμηρό και σκόπιμο διάβημα και έτσι προέκυψε και η τυπική προϋπόθεση για να αρχίσει ο Βαλκανοτουρκικός πόλεμος, στις 4 Οκτωβρίου του 1912.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

3. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ

Εντωμεταξύ,προηγήθηκε η επιστράτευση των ανδρών όλων τούτων των χωρών. Συγκεκριμένα, για την Ελλάδα, στις 17 Σεπτεμβρίου 1912 υπογράφτηκε Διάταγμα, με το οποίο επιστρατεύτηκαν όλοι οι απογραφέντες το 1910 και 1911 οπλίτες, υπαξιωματικοί και αξιωματικοί, διαφόρων κλάσεων, όπως και έφεδροι και άλλοι παλιότερων κλάσεων, που είχαν πάρει αναβολή.

Στις 5 Οκτωβρίου του 1912, ο βασιλιάς απηύθυνε το εξής διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό, το οποίο συνυπέγραψε και το υπουργικό συμβούλιο:

«Προς τον Λαόν μου. Αι ιεραί υποχρεώσεις προς την φιλτάτην πατρίδα, προς τους υποδούλους αδελφούς μας και προς την ανθρωπότητα, επιβάλλουσιν εις το Κράτος, μετά την αποτυχίαν των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπό τον τουρκικόν ζυγόν χριστιανών, όπως δια των όπλων θέση τέρμα εις την δυστυχίαν, ην ούτοι υφίστανται από τόσων αιώνων. Η Ελλάς πάνοπλος, μετά των συμμάχων αυτής, εμπνεομένων υπό των αυτών αισθημάτων και συνδεομένων δια κοινών υποχρεώσεων, αναλαμβάνει τον ιερόν αγώνα του δικαίου της ελευθερίας των καταδυναστευομένων λαών της Ανατολής. Ο κατά ξηράν και θάλασσαν στρατός ημών, εν πλήρει συναισθήσει του καθήκοντος αυτού προς το Έθνος και την χριστιανοσύνην, μνήμων των εθνικών αυτού παραδόσεων και υπερήφανος δια την ηθικήν αυτού υπεροχήν, κατ' αξίαν αποδύεται μετά πίστεως εις τον αγώνα, όπως, δια του τιμίου αυτού αίματος, αποδώση την ελευθερίαν εις τους τυραννουμένους. Η Ελλάς, μετά των αδελφών συμμάχων κρατών, θα επιδιώξη πάση θυσία τον ιερόν αυτόν σκοπόν. Επικαλούμεθα δε την αρωγήν του Υψίστου εν τω δικαιοτάτω τούτω αγώνι του πολιτισμού και ανακράζομεν, Ζήτω η Ελλάς! Ζήτω το Έθνος! Αθήναι 5 Οκτωβρίου 1912. Γεώργιος. Το Υπουργικόν Συμβούλιον, Ελευθέριος Βενιζέλος, Λ. Α. Κορομηλάς, Κ. Δ. Ρακτιβάν, Εμμ. Ρέπουλης, Ιωάν. Δ. Τσιριμώκος, Αλ. Ν. Διομήδης, Ανδρ. Μιχαλακόπουλος».

Ο ελληνικός στρατός κινήθηκε αμέσως. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε παραβλέψει τις σοβαρές επιφυλαξεις του ίδιου και συνεργατών του και έτσι αρχιστράτηγος ορίστηκε ο διάδοχος Κωνσταντίνος, ο οποίος ανέλαβε και τη διοίκηση του «Στρατού της Θεσσαλίας», ενώ επαναφέρθηκε στο στράτευμα ο Ιωάννης Μεταξάς κ.ά. αξιωματικοί. Την άλλη «στρατιά, της Ηπείρου», διοικούσε ο δεύτερος αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είχε προβλέψει τον ερχομό των γεγονότων και προσπάθησε νωρίτερα να προετοιμάσει τον ελληνικό στρατό. Γι' αυτό μετεκάλεσε (τον Ιανουάριο του 1911) στην Ελλάδα γαλλική στρατιωτική αποστολή με επικεφαλής τον στρατηγό Eydoux, ενώ, ταυτόχρονα, εκσυγχρόνισε τον οπλισμό του στρατεύματος, του οποίου τροποποίησε και τον Κανονισμό. Δεν είναι, ασφαλώς, τυχαίο αλλά, αντιθέτως, πολυσήμαντο το γεγονός, ότι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κράτησε ο ίδιος και το υπουργείο Στρατιωτικών, γιατί έτσι έδειχνε το ενδιαφέρον του για τον στρατό, ενώ παρέμενε και άμεσος, φυσικός προϊστάμενος του διαδόχου-αρχιστρατήγου...

4. Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Το βράδυ της 3ης Οκτωβρίου του 1912 είχαν συγκεντρωθεί στη Θεσσαλία, το Γενικό Στρατηγείο, η ανεξάρτητη ταξιαρχία ιππικού, τα 1ο και 4ο τάγματα Ευζώνων (με διοικητή τον συνταγματάρχη μηχανικού Στ. Γεννάδη), τα 2ο και 6ο τάγματα Ευζώνων (με διοικητή τον αντισυνταγματάρχη μηχανικού Κων. Κωσταντινόπουλο), που έδρασαν και στην περιοχή μας, δύο λόχοι γεφυροποιών και άλλες βοηθητικές μονάδες.

Την κύρια δύναμη όμως αποτελούσαν, η Ι μεραρχία (με διοικητή τον υποστράτηγο Εμμ. Μανουσογιαννάκη) η ΙΙ μεραρχία (με διοικητή τον υποστράτηγο Κων. Καλλάρη), η ΙΙΙ μεραρχία (με διοικητή τον υποστράτηγο Κων. Δαμιανό), η IV μεραρχία (με διοικητή τον υποστράτηγο Κ. Μοσχόπουλο), η V μεραρχία (με διοικητή τον συνταγματάρχη μηχανικού Δ. Ματθαιόπουλο), η VI μεραρχία (με διοικητή τον συνταγματάρχη ιππικού Κ. Μηλιώτη) και, τέλος, η VII μεραρχία (με διοικητή τον περιβόητο για την απραξία του και προβληματικό συνταγματάρχη πυροβολικού Κλεομένη Κλεομένη). Ανέφερα, ειδικά, όλες τούτες τις μεραρχίες και τους διοικητές τους γιατί —όπως θα δούμε— σχετίζονται (πλήν μιας, της V. μεραρχίας), με τα στρατιωτικά γεγονότα, που συνέβηκαν μετά λίγες ημέρες και στην περιοχή του νομού της Ημαθίας.

Πριν όμως εξετάσουμε τις πληροφορίες, που έχομε για τις πολεμικές επιχειρήσεις, πρέπει να ασχοληθούμε με την έκθεση των δεδομένων, που διαθέτομε για τη δύναμη των εμπολέμων χωρών.

Η Ελλάδα είχε δώσει την υπόσχεση και ανέλαβε την υποχρέωση να παρουσιάσει στρατό από 120.000 άνδρες, ενώ η Βουλγαρία 300.000 άνδρες κ.ο.κ. Και όσο και αν φαίνεται περίεργο ή και πρωτάκουστο δεν υπάρχουν αναμφισβήτητες και οριστικοποιημένες πληροφορίες (ακόμα και τώρα!!) για τον ακριβή αριθμό των στρατιωτικών δυνάμεων των δύο στρατοπέδων, συνολικά, ή της καθεμιάς βαλκανικής χώρας, χωριστά. Στη σχετική βιβλιογραφία δίνονται πολλές και ποικίλες πληροφορίες, που διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Πάντως, για να μη ταλαιπωρούμεθα με νούμερα και ταλαιπωρούμε και τους... αριθμούς, το βέβαιο είναι ότι υπερτερούσε η στρατιωτική δύναμη του στρατοπέδου των βαλκανικών χωρών, αφού ανερχόταν γύρω στις 580.000 έως 650.000 άνδρες (υπάρχει και η άποψη ότι τούτη έφθανε μέχρι και το 1.300.000 άνδρες, περίπου), που έπρεπε να πολεμήσει με τμήμα του τουρκικού στρατού, του οποίου η δύναμη δεν ξεπερνούσε τις 340.000 με 440.000 άνδρες και υστερούσε (το τελευταίο) και σε πολεμικό υλικό και, κυρίως, σε ενθουσιασμό, γιατί έλειπε η πίστη για τον αγώνα και ιδιαίτερα για την νίκη. Ας μη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λησμονούμε ότι ο πόλεμος αυτός, για τους λαούς των Βαλκανίων, ήταν εθνικοαπελευθερωτικός.

Εντούτοις, οι ελλείψεις του ελληνικού στρατού σε έμπειρο και κατάλληλα εκπαιδευμένο έμψυχο υλικό και σε άψυχο ήταν μεγάλες. Ιδιαίτερα (όπως αποδείχθηκε στην πράξη) έλειπε η πρόβλεψη, ο προγραμματισμός και ο απαραίτητος συντονισμός στο έργο, κυρίως, της επιμελητείας, με αποτέλεσμα να λείπει συχνά και αυτό ακόμα το ψωμί για πολλές ημέρες και μάλιστα ενώ ο στρατός μας πολεμούσε σε έδαφος, που κατοικούσαν Έλληνες...

Με αυτά τα δεδομένα και τις προϋποθέσεις, άρχισε ο πόλεμος, ενώ η Ελλάδα παραληρούσε ολόκληρη και οι Κρήτες βουλευτές είχαν μετάσχει κιόλας (για πρώτη φορά) στη συνεδρίαση της ελληνικής Βουλής, που συνεδρίαζε στο κτίριο της παλαιάς Βουλής, στις 4.30 μ.μ. της 1ης Οκτωβρίου 1912, ενώ την προηγούμενη ημέρα (30.9.1912) ο αρχιστράτηγος-διάδοχος Κωνσταντίνος έβγαλε την πρώτη διαταγή του από τη Λάρισα, όπου εγκαταστάθηκε το ελληνικό Γενικό Στρατηγείο. Ύστερα, ακολούθησαν πολλές διαταγές, που όριζαν τους τόπους συγκεντρώσεως και των μετακινήσεων των μονάδων του Στρατού της Θεσσαλίας, του οποίου η δύναμη, στις 4 Οκτωβρίου 1912, ανερχόταν σε 100.000 άνδρες και 23.000 ζώα. Σύμφωνα όμως με τα ίδια επίσημα στοιχεία των ελληνικών στρατιωτικών αρχείων, στις 13.10.1912, ο στρατός αυτός (χωρίς να υπολογισθούν οι των μετόπισθεν και των εμπέδων, δηλαδή των νεοσύλλεκτων, ίσως δε και χωρίς την VII μεραρχία), ήταν μόλις 1658 αξιωματικοί και 70.016 οπλίτες, ενώ, κατά τον Γιουγκοσλάβο συγγραφέα της ιστορίας της Σερβίας Δημήτριο Τζώρτζεβιτς, οι Έλληνες ήσαν 78.000 (και χώρια το ναυτικό), οι Βούλγαροι 269.000, οι Σέρβοι 200.000 και οι Μαυροβούνιοι 33.000 άνδρες.

Για την αντιμετώπιση του ελληνικού στρατού της Θεσσαλίας σχηματίστηκε το 8ο, έκτακτο, τουρκικό Σώμα Στρατού (μια και το αντίστοιχο και ταυτάριθμο τακτικό «Σώμα της Δαμασκού», δεν ήταν δυνατόν να φθάσει στη Θεσσαλονίκη, εξαιτίας της διακοπής της θαλάσσιας συγκοινωνίας, λόγω της δραστηριότητας του ελληνικού ναυτικού).

Ο τουρκικός στρατός είχε διοικητή τον ελληνομαθή Χασάν Ταξίν πασά (του οποίου ο ζωγράφος και φιλέλληνας γιός Μεσαρές ζούσε μέχρι τελευταία στα Γιάννινα). Αποτελούνταν (αν δεχτούμε τους πίνακες που έδωσε, στα 1929, το τουρκικό επιτελείο) από την 22η μεραρχία της Κοζάνης, από τη μεραρχία εφέδρων της Ανασελίτσης, από τη μεραρχία εφέδρων της Δράμας, από το απόσπασμα της Κατερίνης και από το 14ο σύνταγμα ιππικού.

Αξίζει να σημειώσουμε (μια και παρουσιάζει τοπικό ενδιαφέρον) ότι το Σώμα τούτο του τουρκικού στρατού επονομαζόταν «Στρατιά του Αλιάκμονα» και ότι ένα απόσπασμά του, που επονομαζόταν «της Κατερίνης», είχε τέσσερα τάγματα, ένα από τα οποία λεγόταν της Καραφέροιας, δηλαδή της Βέροιας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

5. ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΑΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΑΣΣΟΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟ

Και φθάνομε πια στον χρόνο, που άρχισε ο ένοπλος αγώνας μεταξύ του ελληνικού και τουρκικού στρατού.

Το πρώτο συνοριακό επεισόδιο έγινε το απόγευμα της 3ης Οκτωβρίου 1912, οπότε οι Τούρκοι του σταθμού-φυλακίου Ταμπουρίων Βελεμιστίου πυροβόλησαν εναντίον των Ελλήνων φυλάκων αλλά εκεί βρισκόταν ήδη και μία διμοιρία του 4ου τάγματος Ευζώνων, που ανταπάντησε με σφοδρότητα. Η μάχη διήρκεσε 2,5 ώρες και συγκεκριμένα από τις 4 μέχρι τις 6.30 το απόγευμα. Σκοτώθηκαν 10 Τοῦρκοι στρατιώτες, ενώ οι υπόλοιποι τράπηκαν σε φυγή και οι Έλληνες κατέλαβαν το τουρκικό φυλάκιο.

Επί τέλους, στις 4 Οκτωβρίου του 1912, το ελληνικό Γενικό Στρατηγείο του Στρατού της Θεσσαλίας, διέταξε να αρχίσει, την επόμενη ημέρα, η προέλαση, όπως και έγινε. Την ίδια ημέρα (5.10.1912) έφθασε στο Σαραντάπορο και ο διοικητής του τουρκικού στρατού Χασάν Ταξίν πασάς, ο οποίος όμως διανυκτέρευε στην Κοζάνη.

Όλος ο ελληνικός στρατός της Θεσσαλίας άρχισε την επίθεση τη χαραυγή της 5ης Οκτωβρίου, ημέρα Παρασκευή. Μονάχα η VII μεραρχία θα φύλαγε τα νώτα.

Η πρώτη σπουδαία μάχη ήταν της Ελασσόνας, που καταλήφθηκε στις 6.10.1912. Ακολούθησαν η μάχη και η κατάληψη της Δεσκάτης (6.12.1912), η περίφημη και πολύωρη μάχη (9 και 10 Οκτωβρίου 1912) και η άλωση του Σαρανταπόρου (10.10.1912), όπου σκοτώθηκαν 164 οπλίτες και 18 αξιωματικοί και τραυματίστηκαν 965 οπλίτες και 30 αξιωματικοί, Έλληνες. Την ίδια ημέρα (10.10.1912) πάρθηκαν και τα Σέρβια.

Το φρόνημα της ηγεσίας και του στρατού έφθασε στο ζενίθ του.

6. Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Εντωμεταξύ το αρχηγείο του ελληνικού στρατού απηύθυνε την εξής προκήρυξη:

«ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

Αδελφοί Μακεδόνες,

Καταλύοντες την Τουρκικήν Διοίκησιν εις τάς καταλαμβανομένας χώρας, φέρομεν την ελευθερίαν, την πρόοδον, τον πολιτισμόν εις όλους τους κατοίκους της Μακεδονίας. Θα παύσουν αι καταπιέσεις, θα παύση η δυστυχία, η οποία έφερε τον τόπον εις την καταστροφήν.

Όλοι οι Μακεδόνες είναι αδελφοί μας. Το ίδιο αίμα ρέει εις τας φλέβας μας. Οιανδήποτε γλώσσαν και αν ομιλούν, οιανδήποτε θρησκείαν και αν έχουν, θ' απολαύσουν των αυτών δικαιωμάτων υπό την Ελληνικήν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Διοίκησιν.

Οι Μουσουλμάνοι πάσης αποχρώσεως θα είναι ίσοι με τους Χριστιανούς και θα ίδωσιν αληθινήν πρόοδον, την οποίαν η Τουρκία δεν ηδυνήθη να τοις δώση.

Καλούμεν όλους τους κατοίκους να επανέλθωσιν εις τα ειρηνικά των έργα και να μη φοβώνται καμμίαν τιμωρίαν, εφόσον δεν αντιστρατεύονται εις τας διαταγάς των Ελληνικών Αρχών.

Εκ του Αρχηγείου του Ελληνικού στρατού».

Στις 12 Οκτωβρίου 1912, στις 12 το μεσημέρι καταλήφθηκε και η Κοζάνη, από την ταξιαρχία του ιππικού.

Οι Τούρκοι είχαν σκορπισθεί και δεν υπήρχαν σίγουρες πληροφορίες για τον τρόπο της υποχωρήσεως και της ανασυντάξεώς τους αλλά ήταν σχεδόν βέβαιο ότι ολόκληρη σχεδόν η 8η έκτακτη στρατιά τους είχε υποχωρήσει προς τα μέρη της Βέροιας, όπου είχε φθάσει και ο στρατηγός-διοικητής της Χασάν Ταξίν πασάς. Γράφτηκε, μάλιστα, ότι οι Οθωμανοί της Βέροιας αδιαφόρησαν για τον στρατό τους και ότι τα πράγματα βόλεψαν οι επίτροποι της εκκλησίας του Αγίου Αντωνίου, οι οποίοι παρεχώρησαν σε τούτους το Ηγουμενείο, όπως και κλινοσκεπάσματα (προφανώς για τους αξιωματικούς). Το γεγονός τούτο εξόργισε τον Ταξίν πασά, ο οποίος λέγεται ότι είπε, πως οι Τούρκοι της Καραφέροιας είναι ανάξιοι να απολαμβάνουν την ελευθερία τους και ότι η γνώμη αυτή βρήκε αντίθετο τον (Τούρκο) επιτελάρχη και τούτο είχε ως συνέπεια παρολίγο να γίνει επεισόδιο μεταξύ των δύο ανώτατων Οθωμανών αξιωματικών.

7. ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Ή ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ; Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ

Πρέπει να τονίσουμε σ' αυτό το σημείο ότι από τον χρόνο της καταλήψεως της Κοζάνης και την εγκατάσταση σ' αυτή του διαδόχου Κωνσταντίνου και του Γενικού Στρατηγείου του, αρχίζει ένα πολύπλοκο και πολυθρύλητο ζήτημα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας. Εννοώ το θέμα της επαναβιώσεως της ψυχρότητας και στη συνέχεια της εχθρότητας, που προέκυψε μεταξύ του διαδόχου και αρχιστρατήγου Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού και υπουργού των στρατιωτικών Ελευθερίου Βενιζέλου, που οδήγησε τελικά στον Εθνικό Διχασμό.

Ο διάδοχος είχε μεν ως γενικό επιτελάρχη τον στρατηγό Δαγκλή (που δεν ήταν φίλος του), αλλά στην ουσία διηύθυναν οι άλλοι κατώτεροι αξιωματικοί του Γενικού Στρατηγείου, που ήσαν άνθρωποι του Κωνσταντίνου (και αποτελούσαν το κλειστό επιτελείο του, των αυλοκολάκων στρατιωτικών), δηλαδή ο αντισυνταγματάρχης μηχανικού Βίκτωρ Δούσμανης και οι λοχαγοί

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ιωάννης Μεταξάς, Ξενοφών Στρατηγός, Πάλλης, Εξαδάκτυλος κ.ά.

Το πρόβλημα, το οποίο προέκυψε αναφερόταν στην κατοπινή πορεία που έπρεπε να ακολουθήσει ο ελληνικός στρατός, αν δηλαδή επιβαλλόταν να κυνηγήσει τους Τούρκους προς το Μοναστήρι (τα τότε Βιτώλια), κινούμενος, συνεπώς, προς τη Φλώρινα, πιστεύοντας ότι προς τα εκεί είχε υποχωρήσει το μεγαλύτερο τμήμα της τουρκικής στρατιάς του Αλιάκμονα, και αφού νικήσει τούτη (με τη σύγχρονη επίθεση και του σερβικού στρατού από τα βόρεια, ώστε να τεθεί τέρμα στην αντίσταση του εχθρού), να επιστρέψει ύστερα στον δρόμο για τη Θεσσαλονίκη. Τούτο ήταν σύμφωνο με τα ορθόδοξα δόγματα και τις αρχές της στρατιωτικής τέχνης και επιστήμης (που επιβάλλουν να γίνεται καταδίωξη του εχθρού, ο οποίος υποχωρεί, μέχρι τελικής ήττας του). Ή έπρεπε, αντίθετα, να συνεχίσει την προέλασή του απ' ευθείας προς τη Θεσσαλονίκη, μέσω της Βέροιας, όπως απαιτούσε η πολιτική σκοπιμότητα και η εθνική ανάγκη και ωφέλεια; Οι συγγραφείς που τάσσονται με την πλευρά του Κωνσταντίνου υποστηρίζουν ότι ο διάδοχος δεν είχε επιλέξει καμιά από τις δύο λύσεις και ότι ανέμενε τη συλλογή πληροφοριών για τη διεύθυνση της υποχωρήσεως του κυρίου όγκου των εχθρικών δυνάμεων, προκειμένου να αποφασίσει οριστικά, όπως γράφεται και σε επικαλούμενο τηλεγράφημά του προς τον Βενιζέλο. Το ζήτημα στασιάζεται και ιδίως αν είναι αληθινός ο ισχυρισμός ότι ο Κωνσταντίνος είχε αποφασίσει πια να στραφεί προς τη Βέροια-Θεσσαλονίκη, μόλις πληροφορήθηκε ότι ο εχθρός υποχώρησε προς τη Βέροια—Θεσσαλονίκη και όχι προς τη Φλώρινα—Μοναστήρι, πριν πιστεί από τον Βενιζέλο. Τούτη είναι μάλλον μεταγενέστερα κατασκευασμένη εκδοχή, για να τηρηθούν τα προσχήματα και να δικαιολογηθεί η αμφιταλάντευση στις αποφάσεις και η βραδύτητα στις ενέργειες και στις κινήσεις του Γενικού Στρατηγείου του.

Πρέπει όμως να τονισθεί ιδιαίτερα, ότι δεν υπήρχε μεταξύ των τεσσάρων βαλκανικών χωρών συμφωνία για τον τρόπο διανομής των καταλαμβανομένων εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συνεπώς ως κριτήριο αποκτήσεως κυριαρχικών, εδαφικών δικαιωμάτων θα ίσχυε μονάχα η προτεραιότητα καταλήψεώς τους. Άρα, η επιλογή της πρώτης ή της δεύτερης πορείας του ελληνικού στρατού ήταν σπουδαιότατο ζήτημα.

Η ελληνική κυβέρνηση είχε πληροφορίες (οι οποίες ενίσχυαν τους φόβους του διορατικού πρωθυπουργού της) ότι οι Βούλγαροι σύμμαχοι θα επιδίωκαν την απόκτηση εξόδου στο Αιγαίο και πιο ειδικά ότι ήθελαν την «πάση θυσία» κατάληψη και απόκτηση της Θεσσαλονίκης κυρίως, αλλά και της Ανατολικής Μακεδονίας (Καβάλας, Σερρών, Δράμας κ.τ.λ.).

Για το θέμα τούτο γράφτηκαν χιλιάδες σελίδες, παλιότερα και μέχρι σήμερα, και διατυπώθηκαν πολλές γνώμες, που τις περισσότερες φορές δεν διακρίνονται για την αντικειμενικότητα και τη νηφαλιότητά τους. Μάλιστα, υπήρξε (και υπάρχει, ακόμα, και σήμερα) τόσος φανατισμός, ώστε παρουσιάστηκε και το φαινόμενο της αποσιωπήσεως ή και της παραποιήσεως ή της πλαστογραφήσεως των γεγονότων και δημοσίων εγγράφων. Αρκεί να

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σημειωθεί και εδώ (σαν ιδιαίτερα χαρακτηριστικό γεγονός), ότι το Υπουργείο Στρατιωτικών έφθασε μέχρι του σημείου να δημοσιεύσει τις επίσημες εκθέσεις των συμβάντων (με παραρτήματα των εγγράφων) σε δύο εκδόσεις, όπου δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ τους στις διδόμενες εκδοχές, που, εντούτοις, αναφέρονται στα ίδια γεγονότα...

Το θέμα αυτό απασχόλησε και τη Βουλή (στα 1917) και αποτέλεσε αντικείμενο (και τούτο) της λεγόμενης «δίκης του πρώην επιτελείου». Μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς πυροδοτήθηκε νέο έναυσμα με την έκδοση (1946) των απομνημονευμάτων του Βίκτ. Δούσμανη, που συστηματοποίησε και ενίσχυσε τις προηγούμενες απόψεις του, που είχε πρωτοδημοσιέψει στον τύπο, όπως και όσες υποστήριξαν με βιβλία τους και αρθρογραφίες τους νωρίτερα οι επιτελείς του Κωνσταντίνου Ιωάννης Μεταξάς και Ξενοφ. Στρατηγός (1932) κ.ά. ή ύστερα φιλοβασιλικοί, όπως ο Π. Παναγάκος (1961). Η συζήτηση οξύθηκε με τη σκληρή απάντηση που έδωσαν στο βιβλίο του Δούσμανη ο Θεόδωρος Πάγκαλος, ο Αλέξανδρος Μαζαράκης—Αινιάν κ.ά. βενιζελογενείς στρατιωτικοί. Κριτική και μοναδική μελέτη του ζητήματος έκαμε (1948) ο Ιάσονας Α. Δημητριάδης που συμπλήρωσε, με πολλά στοιχεία και κυρίως με διεισδυτικές παρατηρήσεις—αναλύσεις και με τη χρησιμοποίηση πλούσιας, διεθνούς βιβλιογραφίας, την κλασική πια ιστορική σύνθεση του Γεωργίου Βεντήρη, που εκδόθηκε δύο φορές. Άλλοι πάλι απομνηματογράφοι (π.χ. ο Αθανάσιος Σουλιώτης—Νικολαΐδης, ο Π. Δαγκλής) και ιστορικοί γενικότερων έργων προσέθεσαν αρκετές ψηφίδες στο όλο ιστορικό οικοδόμημα-μνημείο εκείνης της εποχής.

Δεν είναι στις προθέσεις μου ούτε, άλλωστε, ταιριάζει στις απαιτήσεις της ομιλίας μας να καταπιαστούμε με την εξέταση (πιο διεξοδικά) του προβλήματος αυτού, αν και τούτο δεν βρίσκεται εκτός του θέματός μας, δηλαδή της εξιστορήσεως των γεγονότων της απελευθερώσεως της Βέροιας.

Πράγματι, αν ο στρατός μας πορευόταν τελικά προς το Μοναστήρι, θα έχανε η Ελλάδα την Κεντρική και ίσως την Ανατολική Μακεδονία και ιδιαίτερα τη σημερινή συμπρωτεύουσά της, τη Θεσσαλονίκη, και θα ήταν ένα περίεργο και φτωχό κράτος, εδαφικό μπάλωμα και απροφικό έκτρωμα. Και τούτο δεν είναι σχήμα λόγου ή απλή υπόθεση. Αρκεί να σημειωθεί προκαταβολικά ότι οι Βούλγαροι υστέρησαν τελικά και έχασαν τη Θεσσαλονίκη, γιατί πρόλαβαν οι Έλληνες και την κατέλαβαν, μονάχα λίγες ώρες νωρίτερα και τούτο έγινε γιατί η επιμονή του Βενιζέλου ανάγκασε τον διάδοχο να εγκαταλείψει το (αρχικό, τουλάχιστο) σχέδιό του να πορευτεί πρώτα προς το Μοναστήρι. Συνεπώς, αν δεν υπήρχε η ασφυκτική επιμονή—εμμονή και η συνεχής πίεση του πρωθυπουργού, θα προλάβαιναν, οπωσδήποτε, οι Βούλγαροι να κυριεύσουν πρώτοι και να κρατήσουν μάλλον τη μακεδονική πρωτεύουσα.

Εξάλλου, το πρόβλημα τούτο, δηλαδή της επιλογής της πορείας του ελληνικού στρατού προς την κατεύθυνση του Μοναστηρίου ή της Θεσσαλονίκης, έχει άμεση σχέση με το αντικείμενο της ομιλίας μας γιατί, αν δεν στρεφόταν ο ελληνικός στρατός (από την Κοζάνη) προς τη Βέροια, είναι σχεδόν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βέβαιο ότι και την πόλη μας θα κατελάμβαναν πρώτοι οι Βούλγαροι και πολύ πιθανό ότι και σήμερα θα ανήκε η περιοχή μας στη χώρα τούτη και όχι στην Ελλάδα εκτός αν γινόταν άλλη διανομή με τον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο ή με τη συνομολόγηση διμερούς ή ευρύτερης συμφωνίας. Συνεπώς, θα ήσαν και εδώ άλλες (εντελώς διαφορετικές) οι συνθήκες (πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, ιστορικές κ.τ.λ.) σε σχέση με αυτές που υπάρχουν με το σημερινό καθεστώς.

Τέλος, δεν ήταν δυνατό να παρακάμψουμε και να παρασιωπήσουμε ολότελα τούτο το ζήτημα, γιατί στη Βέροια και στην περιοχή της έγιναν πολλές (σχετικές με το θέμα αυτό) συσκέψεις και λήφθηκαν τηλεγραφήματα του Βενιζέλου ή άλλων υπουργών προς τον Κωνσταντίνο ή απ' εδώ στάλθηκαν τηλεγραφήματα του διαδόχου Κωνσταντίνου, προς τον πρωθυπουργό κ.τ.λ. Για το περιεχόμενό τους όμως και την ύπαρξη ή πλαστότητα μερικών απ' αυτά δεν μπορούμε να ασχοληθούμε, αφού υπάρχει ακόμα μεγάλη σύγχυση και αμφισβήτηση για το ποιά είναι η αλήθεια.

8. ΠΛΗΣΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΒΕΡΟΙΑ. ΝΕΕΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΨΙΜΑΧΙΕΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ — ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ας γυρίσουμε λοιπόν στην τότε Κοζάνη για να δούμε πια, πως ξεκίνησε η νέα πορεία της εκστρατείας, που οδήγησε στην κατάληψη και της Βέροιας.

Όταν ο διάδοχος αμφιταλαντευόταν για την πορεία της πιό πέρα κατευθύνσεως της εκστρατείας, έφθασε τηλεγράφημα του υπουργού Εξωτερικών, του γνωστού (παλιότερα Έλληνα προξένου στη Θεσσαλονίκη) Λάμπρου Κορομηλά, που τόνιζε την αναγκαιότητα της επιταχύνσεως του χρόνου της καταλήψεως της Θεσσαλονίκης, πριν είναι αργά, γιατί (όπως φαινόταν από τις κινήσεις και τις απόρρητες διαταγές του βουλγαρικού επιτελείου) η πόλη τούτη θα γινόταν το μήλο της έριδας των δύο λαών. Τις ίδιες σκέψεις και φόβους είχαν και οι Έλληνες πρεσβευτές στην Ευρώπη, που μετέφεραν τις πληροφορίες ξένων διπλωματών ή και ο στρατιωτικός ακόλουθός μας στη Σόφια λοχαγός Αθανάσιος Σουλιώτης—Νικολαΐδης, που στηρίχθηκε, ιδιαίτερα, στις εμπιστευτικές πληροφορίες του ελληνικής καταγωγής και συνειδήσεως ιατρού του βουλγαρικού στρατού Φ. Νίκογλου. Ο Κωνσταντίνος όμως δεν κατέληγε και δεν λάμβανε την τελική απόφασή του, παρόλο ότι και ο Βενιζέλος του τηλεγραφούσε αλλεπάλληλα και υπαινισσόταν τους σπουδαίους πολιτικούς λόγους, που επέβαλλαν την επιλογή της πορείας προς τη Θεσσαλονίκη. Έτσι, μετά από επανειλημμένες τηλεγραφικές αψιμαχίες τους, αναγκάστηκε ο Βενιζέλος να γνωστοποιήσει στον αρχιστράτηγο—διάδοχο την απαγορευτική διαταγή του για μια πορεία προς το Μοναστήρι (όπως αποκάλυψε, ύστερα από 5 χρόνια, στη Βουλή, ο ίδιος, ο πρωθυπουργός). Η έντονη τούτη προσταγή του Βενιζέλου εξόργισε τον Κωνσταντίνο, που απάντησε οξύθυμα, ότι δεν δέχεται επεμβάσεις στις αρμοδιότητές του, ούτε υποδείξεις της πολιτικής εξουσίας, αν πιστέψουμε σε όσα γράφει ο Β. Δούσμανης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Την κατάσταση έσωσε —όπως φαίνεται— ο βασιλιάς Γεώργιος ο Α΄, ο οποίος αναγκάστηκε να μεταβεί στην Κοζάνη για να πείσει ή μεταπείσει τον αρχιστράτηγο και γιό του, που διακρινόταν για το πείσμα του και περιβαλλόταν από κακούς συμβούλους. Και ο βασιλιάς, βέβαια, ήταν επιφυλακτικός για τις καλές προοπτικές του βαλκανοτουρκικού πολέμου, γιατί φοβόταν μήπως παραπλανηθεί και ρεζιλευτεί πάλι, όπως έγινε στα 1897. Έτσι, στη σχετική εισήγηση του Βενιζέλου για τον βαλκανοτουρκικό πόλεμο απάντησε ότι δεν είχε ελπίδες, πως θα νικήσει ο ελληνικός στρατός, ούτε ότι θα βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη σε διάστημα μικρότερο από ένα μήνα (όπως του υποσχόταν ο πρωθυπουργός του), μάλιστα δε πίστευε (και το είπε στον Βενιζέλο) ότι, τελικά, από την όλη κατάσταση θα επωφελούνταν μονάχα η Αυστρία, η οποία και θα αποκτούσε οριστικά τη Θεσσαλονίκη. Υποτιμούσε λοιπόν ο Γεώργιος τη διορατικότητα του μεγάλης αξίας πρωθυπουργού του και την ανυπέρβλητη δύναμη της ψυχής των Ελλήνων, ιδιαίτερα όταν μονοιασμένοι πορεύονται στους εθνικούς δρόμους της δικαιώσεως των ονείρων της φυλής. Για τις πιο πάνω διαθέσεις και απόψεις του Γεωργίου και των μελών της οικογένειάς του δημοσίεψε στην εφημερίδα «Το Βήμα» αποκαλυπτικά κείμενα ο γνωστός Έλληνας καθηγητής της ιστορίας στο πανεπιστήμιο της Βιέννης κ. Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, που (ανα-) δημοσιεύτηκαν (1962) και σε βιβλίο, με τίτλο «Η δόξα και ο διχασμός».

Ο βασιλιάς ήλθε στην Κοζάνη, τη 14 Οκτωβρίου 1912, η ώρα 4.30 το απόγευμα, είχε διεξοδική συνομιλία με τον διάδοχο—γιό του και τον έπεισε να πειθαρχήσει στην πολιτική εξουσία, όπως και για την αναγκαιότητα να καταληφθεί το συντομότερο η Θεσσαλονίκη.

[Για να είμαστε όμως αντικειμενικοί πρέπει να σημειώσουμε ότι ο διάδοχος Κωνσταντίνος συνετέλεσε, παρά ταύτα, πολύ στην καλή έκβαση (για την Ελλάδα) του βαλκανοτουρκικού πολέμου, γιατί το γεγονός ότι ήταν αρχιστράτηγος ο πρωτότοκος γιός του βασιλιά προκαλούσε ευνοϊκή επίδραση στον στρατό (και ιδιαίτερα στους έφεδρους) αλλά και στον λαό των απελευθερουμένων περιοχών, μια και το όνομά του έδινε σάρκα και οστά, φτερά στη φαντασία του για την πραγματοποίηση της «Μεγάλης Ιδέας» και για την αναβίωση του γνωστού θρύλου για τον συνονόματό του τελευταίο αυτοκράτορα του Βυζαντίνου, της Κωνσταντινουπόλεως, τον «Μαρμαρωμένο Βασιλιά»...].

Έτσι, επικράτησε η άποψη του Βενιζέλου και η λύση του εθνικού συμφέροντος. Για μια, ακόμα, φορά δικαιώθηκε η πετυχημένη όσο και σαρκαστική γνώμη που διατυπώθηκε, ότι δηλαδή είναι πολύ σπουδαία δουλειά και υπόθεση ο πόλεμος για να την εμπιστεύεται κανένας στους στρατιωτικούς, μια και —όπως είπε ο κλασικός πια στρατιωτικός συγγραφέας Κλαούζεβιτς— ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα. Και θα προσθέσουμε εμείς ότι οι στρατιωτικοί δεν είναι —συνήθως— δυνατόν να διαθέτουν τις πληροφορίες (επί διεθνούς επιπέδου) των πολιτικών και την απαιτούμενη διορατικότητα και συνεπώς δεν μπορούν να κερδίζουν μόνοι τους τους πολέμους, που είναι πολιτική υπόθεση, όπως και οι πολιτικοί δεν είναι ικανοί και αρμόδιοι για να

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κερδίζουν τις συγκεκριμένες πολεμικές μάχες, να ασχολούνται δηλαδή με αντικείμενο που είναι έργο των στρατιωτικών.

9. ΤΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Απ' εδώ και πέρα η απελευθέρωση της Βέροιας, ήταν πιά θέμα χρόνου.

Στις 6.35 μ.μ. το απόγευμα της ίδιας ημέρας (14.10.1912), δηλαδή δύο ώρες μόλις μετά την άφιξη του βασιλιά στην Κοζάνη, εκδόθηκαν οι διαταγές επιχειρήσεων του Γενικού Στρατηγείου, οι οποίες διέτασσαν αλλαγή της πορείας όλου του στρατού, με κατεύθυνση προς τη Βέροια, με τελικό αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη της Θεσσαλονίκης.

Πιό συγκεκριμένα ο στρατός κινήθηκε στις 14.10.1942 ως εξής:

Η Ιη μεραρχία κατευθύνθηκε, την 7 πρωινή, προς το Δάσκιο της Ημαθίας, μέσω του Καταφυγίου, όπου και διανυκτέρευσε, έχοντας ως εμπροσθοφυλακή απόσπασμα Ευζώνων.

Η ΙΙ μεραρχία ξεκίνησε από το Δρέπανο, στις 6 το πρωί, με αντικειμενικό σκοπό να καταλάβει την είσοδο στα Στενά του Τριποτάμου και έφθασε (μετά αψιμαχίες) στον Πολύμυλο, όπου συνάντησε σοβαρή, εχθρική αντίσταση.

Η ΙΙΙ μεραρχία κατέληξε στο χωριό Κοιλάδα.

Η IV μεραρχία ακολούθησε την III μέχρι το Δρέπανο, απ' όπου λοξοδρόμησε και έφθασε στο Τετράλοφο, με αντικειμενικό σκοπό να πορευτεί προς τη Βέροια, μέσω Ξηρολειβάδου, όπου διαπιστώθηκε ότι υπήρχε τουρκικός στρατός.

Η V μεραρχία κινήθηκε βόρεια της Κοζάνης και εκεί κοντά διανυκτέρευσε.

Η VI μεραρχία κατέληξε στο χωριό Κλείτος, ενώ έκαμε αναγνωρίσεις και προς τον δρόμο της Κουμαριάς.

Η ταξιαρχία ιππικού παρέμεινε στον Κόμανο, άπρακτη.

Η VII μεραρχία, τέλος, κινήθηκε προς τον νομό Πιερίας, ενώ το ανεξάρτητο σώμα του λοχαγού Κ. Μαζαράκη, των Προσκόπων (δηλαδή των παλιών Μακεδονομάχων) διακρίθηκε για τις ριψοκίνδυνες διεισδύσεις και αναγνωρίσεις του σε εχθρικό έδαφος, κατόρθωσε, μάλιστα, από εκείνη την ημέρα να προχωρήσει και στον σημερινό νομό Ημαθίας και να συγκεντρώσει πολύτιμες πληροφορίες, τις οποίες μετεβίβασε στο Γενικό Στρατηγείο για επεξεργασία και αξιοποίηση.

Οι διαταγές για την κίνηση του στρατού την επόμενη ημέρα, δηλαδή για τη παραμονή, τη Δευτέρα (15.10.1912), ήσαν οι εξής:

Η Ι μεραρχία θα πορευόταν προς το Δάσκιο, η ΙΙ προς τα στενά του Τριποτάμου, όπως και η ΙΙΙ, η IV προς το Ξηρολείβαδο, η V προς την Πτολεμαΐδα για να προφυλάγει τα νώτα της στρατιάς, η VI θα κατευθυνόταν προς την Κουμαριά, η VII προς την Κατερίνη, ενώ η ταξιαρχία ιππικού θα έκαμνε αναγνωρίσεις προς το Αμύνταιο. Έτσι, ο κύριος όγκος του στρατού είχε ως αντικειμενικό σκοπό του να προωθήσει τις θέσεις του, ώστε να καταληφθεί η

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βέροια στις 16.10.1912, όπως και έγινε.

Η εκτέλεση του πιο πάνω σχεδίου παρουσίασε τις εξής διαφοροποιήσεις στην πράξη:

Οι προφυλακές της ΙΙ μεραρχίας δέχθηκαν τις βολές του τουρκικού πυροβολικού, που κατείχε τη θέση «Άγιος Ιωάννης», κοντά στις κατοπινές κατασκηνώσεις των Προσκόπων της Βέροιας. Τότε, ανταπάντησε το ελληνικό πυροβολικό, που βρισκόταν σε απόσταση 5 χιλμ., περίπου, νοτιοδυτικά του Πολυμύλου. Ακολούθησαν βολές και από τις δύο πλευρές, όπως και ανταλλαγή πυρών πεζικών τμημάτων και τελικά η ελληνική φάλαγγα προχώρησε και διανυκτέρευσε στα στενά, ενώ οι προφυλακές της μεραρχίας έφθασαν στο Χάνι του Τριποτάμου.

Η ΙΙΙ μεραρχία διανυκτέρευσε στον Πολύμυλο.

Η ΙV μεραρχία ταλαιπωρήθηκε στους στενούς δρόμους του Βερμίου και χρειάστηκαν και συμπλοκές με τον εχθρό στο Ξηρολείβαδο και στο Βρωμοπήγαδο, όπου έγινε σφοδρή μάχη, γιατί η αντίσταση των Τούρκων ήταν πεισματική, αλλά το σθένος των Ελλήνων ήταν απαράμιλλο και εντυπωσιακή η ορμή τους. Έτσι, με τη βοήθεια και των βολών της ορειβατικής πυροβολαρχίας νίκησαν και οι Τούρκοι τράπηκαν σε φυγή, εκμεταλλευόμενοι το σκοτάδι, το τρομερό ψύχος και τις συνεχείς βροχοπτώσεις, που παρατηρήθηκαν όλες εκείνες τις ημέρες. Η μεραρχία διανυκτέρευσε στο Βρωμοπήγαδο, γιατί οι άντρες της ήταν κατάκοποι.

Η VI μεραρχία κατέληξε στην Κουμαριά, η ώρα 8 το βράδυ, της 15ης Οκτωβρίου 1912.

Η VII μεραρχία αγωνιζόταν γύρω στο Κολοκούρι, όπου και διανυκτέρευσε, με αντικειμενικό σκοπό να κυριεύσει την Κατερίνη, την επόμενη ημέρα.

Εντωμεταξύ το Σώμα των Προσκόπων (Μακεδονομάχων) του Κ. Μαζαράκη, τη νύχτα της 15ης προς 16 Οκτωβρίου 1912, πέρασε κρυφά με ζώα τον Αλιάκμονα, κοντά στο χωριό Μέση, και ανατίναξε με δυναμίτιδα τη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης—Βέροιας σε τρία σημεία, γεγονός που έκαμε τους Τούρκους φύλακες να τραπούν σε φυγή και έδωσε την ευκαιρία στους ατρόμητους Έλληνες να συγκεντρώσουν και άλλες χρήσιμες πληροφορίες, που τις μετεβίβασαν κατάλληλα.

Στις 9 το βράδυ της 15ης Οκτωβρίου το Γενικό Στρατηγείο (που βρισκόταν ήδη στον Πολύμυλο) καθόρισε ως εξής την πορεία των μεραρχιών για την επόμενη ημέρα, δηλαδή για την Τρίτη, 16 Οκτωβρίου:

Η Ι μεραρχία θα προχωρούσε από τη Σφηκιά και το Πολυδένδρι στα περάσματα του Αλιάκμονα, που βρίσκονταν Ν.Α. της Βέροιας. Η ΙΙ μεραρχία θα προχωρούσε προς τη Βέροια, ακολουθώντας τον αμαξόδρομο Κοζάνης—Βέροιας και θα ακολουθούσε η ΙΙΙ μεραρχία από κοντά, σε απόσταση 2 χιλμ. Η IV μεραρχία θα κατέβαινε στη Βέροια από τα δυτικά (Βρωμοπήγαδο) και η VI θα παρέκαμπτε την πόλη, κινούμενη από την Κουμαριά προς την Πατρίδα (Τουρκοχώρι).

Την 3η πρωινή της 16ης Οκτωβρίου το Γενικό Στρατηγείο διέταξε την VII

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεραρχία να προχωρήσει από την Πύδνα προς τη γέφυρα του Αλιάκμονα, που είναι κοντά στο Νησέλι, αφού προηγουμένως καταλάβει την Κατερίνη, στην οποία εισήλθε ο ελληνικός στρατός την ίδια ημέρα, πρωί—πρωί, στις 7.30, χωρίς εχθρική αντίσταση, μια και οι Τούρκοι είχαν εγκαταλείψει την πόλη από το βράδυ.

Το σχέδιο τούτο πραγματοποιήθηκε (στις 16 Οκτωβρίου) ως εξής:

Η Ι μεραρχία έφθασε στη θέση «Καράβι» και γύρω στο μεσημέρι στο χωριό Βεργίνα και απέναντι από τις Βαρβάρες, ενώ το ανεξάρτητο απόσπασμα των Ευζώνων (μέσω της Μονής Προδρόμου) στο πέρασμα της Μονής Προφήτου Ηλία, και, αφού πέρασε τον Αλιάκμονα, έφθασε κοντά στη Βέροια, στις 5 το απόγευμα και τελικά κατευθύνθηκε στον Διαβατό, όπου και διανυκτέρευσε.

Η ΙΙ μεραρχία ξεκίνησε, επίσης την 5η πρωινή, για να καταλάβει τη Βέροια. Μέρος της δυνάμεώς της κατέλαβε τον σιδηροδρομικό σταθμό της πόλεως, ενώ η άλλη δύναμή της έφθασε στα νότια της Βέροιας, γύρω στις 11 το πρωί.

Από την άλλη μεριά η IV μεραρχία χωρίστηκε σε δύο τμήματα και το δεξιό της κινήθηκε στην αμαξιτή οδό Τριποτάμου—Βέροιας, ενώ το αριστερό στον ημιονικό δρόμο Βρωμοπήγαδου—Βέροιας. Τμήμα τούτης, που προπορευόταν, μπήκε στη Βέροια στις 8.15 το πρωί, χωρίς να συναντήσει αντίσταση, ενώ οι προφυλακές των συνταγμάτων της βρίσκονταν στην πόλη στις 9.30 το πρωί, στρατοπέδευσαν έξω απ' αυτήν και δύο λόχοι της ανέλαβαν την ευταξία στη Βέροια.

Η VI μεραρχία ξεστράτισε από τον δρόμο, που οδηγούσε προς την είσοδο της πόλεως, και έφθασε στην Πατρίδα, στις 3.30 το μεσημέρι.

Τέλος, η ΙΙΙ μεραρχία έφθασε στην πόλη από τον αμαξιτό δρόμο Πολυμύλου, απ' όπου ξεκίνησε, μπήκε στη Βέροια και στρατοπέδευσε στον σιδηροδρομικό σταθμό.

Το Γενικό Στρατηγείο εγκαταστάθηκε στη Βέροια στις 2 το μεσημέρι της ίδιας ημέρας και διέταξε τη μετακίνηση προς τη Βέροια και της ταξιαρχίας ιππικού.

Οι Έλληνες, που κατέλαβαν τον σιδηροδρομικό σταθμό της Βέροιας, βρήκαν εγκαταλειμμένες σιδηρ. μηχανές κ.τ.λ., τις οποίες έβαλαν εμπρός, όπως και τον μηχανισμό του συρίγματός τους, διαδηλώνοντας και έτσι την άφατη χαρά τους. Η κατάληψη του σιδηρ. σταθμού της Βέροιας ήταν σημαντικό γεγονός, γιατί ο σιδηρόδρομος ήταν το κύριο (αν όχι και το μοναδικό) μέσο διακινήσεως του τουρκικού στρατού και της επιμελητείας του. Έτσι, οι Τούρκοι της Θεσσαλονίκης και των άλλων περιοχών απομονώθηκαν από το Μοναστήρι κ.τ.λ. και δεν μπορούσαν πια να περιμένουν βοήθεια, αφού και ο σιδηροδρομικός σταθμός του Πλατέος είχε καταληφθεί, μετά αλλεπάλληλες μάχες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

10. Η ΒΕΡΟΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ!! ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ...

Είναι όμως καιρός να σταματήσουμε και τον δικό μας καλπασμό, την προέλαση—επέλαση και να προσπαθήσουμε να αναβιώσουμε νοερά και... «ετεροχρονικά» (για να χρησιμοποιήσω έναν επίκαιρο νεολογισμό) μερικά στιγμιότυπα απ' όσα διασώθηκαν απ' εκείνες τις στιγμές της απελευθερώσεως της Βέροιας, με βάση τις αναμνήσεις συμπολιτών μας (όπως των Αναστασίου Καραπζόγλου, Αναστασίου Χριστοδούλου, Ιωάννη Παπαδάκη—Στάϊκου, Στεφάνου Εμμ. Ζάχου κ.ά.), που τις έγραψαν με δημοσιεύματά τους σε εφημερίδες ή σε βιβλία τους, ή άλλων, μη Βεροιωτών (όπως, του Σπύρου Μελά, του Στράτου Κτεναβέα, του Κωνσταντίνου Μαζαράκη, του Αλεξάνδρου Μαζαράκη—Αινιάνος, του Κωνσταντίνου Λινάρδου, του Θεοδώρου Παγκάλου, του Βίκτ. Δούσμανη, του Π. Παναγάκου, του Ιωάννη Μεταξά, του Ξεν. Στρατηγού, του Κων/νου Ζωρογιαννίδη, του Ιωάννη Αλεξάκη, του Π. Δαγκλή, του Γ. Φεσσοπούλου κ.ά.), που έζησαν από κοντά τα γεγονότα, γιατί υπηρετούσαν ως μόνιμοι ή έφεδροι αξιωματικοί και υπαξιωματικοί. Ακόμα, υπάρχουν και άλλοι (όπως ο Γερ. Βώκος, ο Ηλ. Οικονομόπουλος, ο Δρ. Παπαδημητρίου κ.ά.), που έγραψαν πολυσέλιδα βιβλία, για τον Βαλκανοτουρκικό πόλεμο, στα οποία και η εξιστόρηση της απελευθερώσεως της πόλεώς μας κατέχει πολλές σελίδες τους, ενώ αναφέρονται (και) στην απελευθέρωση της πόλεώς μας και οι γνωστές ιστορίες της Ελλάδας στα νεώτερα χρόνια. Τέλος, πρέπει να προσθέσει κανένας τις περιγραφές σε εφημερίδες και περιοδικά, ιδιαίτερα εκείνης της εποχής, ή τους μοναδικούς και εμπνευσμένους πίνακες της Θάλειας Φλωρά—Καραβία, που απεικονίζουν (και) την τότε Βέροια και την περιοχή της.

Είπαμε ήδη ότι όλα έδειχναν από ημέρες ότι δεν θα αργούσε να έλθει «το Ελληνικό», όπως έλεγαν, πολύ χαρακτηριστικά, οι Έλληνες. Λίγες ημέρες πριν την απελευθέρωση οι Τούρκοι, και ιδιαίτερα οι προύχοντες, της Βέροιας πανικοβλήθηκαν, γιατί φοβήθηκαν ότι κινδύνευε η ζωή τους. Έτσι, λοιπόν, μάζεψαν όσα πράγματα μπορούσαν και ετοιμάστηκαν να φύγουν για τη Θεσσαλονίκη και για αλλού, με τον σιδηρόδρομο.

Τότε επενέβηκε ο αξιόλογος μητροπολίτης Καλλίνικος Δεληκάνης (και γνωστός, δόκιμος εκκλησιαστικός συγγραφέας) και, σε συνεννόηση με τον Τούρκο δήμαρχο Χαλήλ Αλή βέη, επακολούθησε σύσκεψη Ελλήνων και Τούρκων, στην οποία αποφασίστηκε να καλύψει η μία εθνότητα την άλλη από άποψη ασφάλειας και ακεραιότητας της ζωής και της περιουσίας όλων και από τους δύο στρατούς. Προς τον σκοπό αυτόν συστήθηκε και μεικτή πολιτοφυλακή, που ανέλαβε το έργο, το οποίο —ως φαίνεται— εξετέλεσε με επιτυχία, μια και η απελευθέρωση της Βέροιας έγινε με εντελώς αναίμακτο τρόπο.

Στο βιβλίο πρακτικών της «Διαρκούς Αντιπροσωπείας» της ελληνικής Κοινότητας της Νάουσας (σελ. 65) βρήκα να γράφονται τα εξής, στη συνεδρίαση της 14.10.1912:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Ο ...[ ] ανήγγειλε τη συνελεύσει, ότι ο Μητροπολίτης επρόκειτο να έλθη, αλλ' ένεκα απροόπτων περιστατικών ανεβλήθη η άφιξις αυτού.

Ότι εν Βεροία, ένεκα της αναπτυχθείσης τρομοκρατίας, ο Μητροπολίτης μετά του Καϊμακάκη [Τούρκου διοικητή], κατελθόντες εις τον [σιδηροδρομικόν] σταθμόν ενεκαρδίωσαν τους φεύγοντας και έπεισαν αυτούς να επιστρέψωσι. Το αυτό δε και ενταύθα εγένετο χθες και ότι πρέπει να περιμένωμεν τα γεγονότα μετά ψυχραιμίας».

Όταν λοιπόν μπήκε στην πόλη ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός, ο ανήσυχος και ζωντανός ίλαρχος Μάνος, που το ίδιο έκαμε και σε άλλες πόλεις, όλος ο λαός τον υποδέχτηκε, ενώ πολλοί Βεροιώτες είχαν βγεί προς τις δυτικές εξόδους της πόλεως για να προϋπαντήσουν τους απελευθερωτές. Οι Έλληνες, βέβαια, παραληρούσαν από χαρά, πετούσαν τα φέσια τους και έκλαιγαν, ψάλνοντας ή αναφωνώντας «Χριστός Ανέστη»!! Όμως δεν υστερούσαν, με δηλώσεις υποταγής, και οι Τούρκοι κάτοικοι της πόλεως, ιδιαίτερα οι προύχοντες (μπέηδες) και ο εβραϊκός πληθυσμός, άσχετα ποιά ήσαν τα αληθινά συναισθήματά τους, που τα φώλιαζαν κρυφά στις καρδιές τους. Έτσι, στην επίσημη παράδοση της πόλεως, που έγινε από τον μητροπολίτη, μετείχε και ο Τούρκος δήμαρχος (και πρέπει να σημειωθεί το περίεργο γεγονός ότι έμεινε τούτος στο αξίωμα τούτο της πόλεώς μας μέχρι και τον Αύγουστο του 1916, όπως, άλλωστε, έγινε και σε όσες άλλες πόλεις βρέθηκε να υπάρχει Τούρκος εκλεγμένος δήμαρχος), όπως και στην επίσημη θρησκευτική λειτουργία, που έγινε στη μητρόπολη.

Τα σπίτια άνοιξαν διάπλατα τις πόρτες τους. Τα βαρέλια με κρασιά ξεχείλισαν και οι φούρνοι των μαχαλάδων και οι κουζίνες των σπιτιών έψηναν συνεχώς φαγητά και ψωμί, μια και υπήρχαν πολλοί στρατιώτες, που ήταν νηστικοί από αρκετές ημέρες και είχαν στερηθεί ακόμα και το ψωμί!!

Μόλις άνοιξαν τα καταστήματα, οι χιλιάδες στρατιώτες ρίχτηκαν στην αγορά τροφίμων και άλλων πραγμάτων, όταν οι καταστηματάρχες δεν τους τα δώριζαν ή δεν τους τα πουλούσαν φθηνά. Έτσι, σχηματίστηκαν ουρές απ' έξω από τα καταστήματα. Παρουσιάστηκαν, βέβαια, και λίγες περιπτώσεις πλιατσικολόγων, που τιμωρήθηκαν από τον διάδοχο—αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο, που κρατούσε την πειθαρχία σε υψηλό επίπεδο, με επιτυχία.

Τέλος, συγκροτήθηκε επιτροπή Βεροιωτών, που μάζεψε τα άδεια βαρέλια και ξυλεία, για να χρησιμεύσουν στην κατασκευή ή την επισκευή γεφυρών, δηλαδή για γεφυροκατασκευές.

Μάλιστα, ο Βίκτ. Δούσμανης αναφέρει και ότι αποσοβήθηκε στρατιωτική στάση (στη Βέροια) από μέρους στρατιωτών της ΙΙΙ μεραρχίας, οι οποίοι ζητούσαν και είχαν ως μοναδικό τους αίτημα και σύνθημα το: «Ψωμί, ψωμί»!! Ναι, το ψωμί, αν είναι δυνατόν να γίνει τούτο πιστευτό ή κατανοητό στη σημερινή καταναλωτική εποχή μας, όπου και το «παντεσπάνι» της Μαρίας Αντουαννέτας δεν θα μπορούσε να αποτελέσει ούτε θέμα συζητήσεως και όχι πραξικοπήματος. Πάντως, χρειάστηκε η μεσολάβηση—επέμβαση του Κωνστα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ντίνου, ο οποίος τους είπε ότι δεν μπορούσε να κάνει τίποτε εκείνη την ώρα και τέλειωσε, λέγοντας: «Να, εκεί πέρα είναι η Θεσσαλονίκη, πηγαίνετε εκεί να εύρετε ψωμί». Το άκουσμα και μόνο του ονόματος της μακεδονικής πρωτεύουσας είχε κατευναστική επίδραση στους στρατιώτες, οι οποίοι ξέσπασαν σε ζητωκραυγές!! Φαίνεται όμως ότι μετά τούτο βελτιώθηκε η κατάσταση στη διανομή ψωμιού και στη Βέροια.

Στη Βέροια έγινε, τότε, και η χειροτονία σε αρχιμανδρίτη του στρατιωτικού ιερέα Παντελεήμονα Φωστίνη, με απαίτηση του στρατεύματος, γιατί επέδειξε εξαιρετική φροντίδα για τούτο, στις μέχρι τότε μάχες. Πρόκειται για τον ύστερα πολύ γνωστό μητροπολίτη Χίου, ιδρυτή του ομώνυμου εκκλησιαστικού τάγματος.

Γράφτηκε, μεταξύ άλλων, ότι, όταν ο διάδοχος Κωνσταντίνος πήγαινε στην εκκλησία της μητροπόλεως της πόλεώς μας για να παρακολουθήσει την εορταστική λειτουργία, ξεπετάχτηκε μπροστά του μια κυρία και τον σταμάτησε λέγοντας: «Μεγαλειότατε, αργήσατε να μας ελευθερώσετε, εμείς σας καρτερούσαμε, με λαχτάρα, χρόνια τώρα». Ο αρχιστράτηγος γέλασε, έκπληκτος και απάντησε: «Τώρα ήταν το θέλημα του Θεού, σεβαστή μου κυρία...».

11. ΤΙ ΓΡΑΦΟΥΝ ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ ΒΕΡΟΙΑ

Φοβούμαι όμως ότι σας κούρασα, αλλά δεν αντέχω στον πειρασμό να μη αναφερθώ ειδικά στις περιγραφές τεσσάρων Ελλήνων (μη συμπολιτών μας), που έζησαν οι ίδιοι τα γεγονότα:

Α΄. Ο (ύστερα στρατηγός και γνωστός δικτάτορας) Θεόδωρος Πάγκαλος γράφει στα «Απομνημονεύματά του»:

«Κατά την είσοδον του Γενικού Στρατηγείου, οι αξιωματικοί του Γενικού Στρατηγείου, οι Πρίγκηπες και οι ακόλουθοι αυτών έφεραν εις τα πηλίκιά των, εν είδει λοφίων, άφθονα κίτρινα άνθη, με τα οποία είχον κοσμηθή εις εκδήλωσιν της υπερβολικής χαράς και του ενθουσιασμού των επί τη καταλήψει της ωραίας και ιστορικής πόλεως της Βεροίας» και τους ειρωνεύεται, γιατί διάλεξαν λουλούδια με χρώμα κίτρινο, που δεν ήταν κατάλληλο για την περίσταση, μιά και δεν συμβολίζει τη χαρά αλλά δείχνει το μίσος. Ο ίδιος αμφισβητεί την ακρίβεια της πληροφορίας του Δούσμανη για την έλλειψη ψωμιού και στην πόλη μας (που όμως επιβεβαιώνουν και άλλοι) και ιδιαίτερα για τον κίνδυνο στάσεως απ' αυτόν τον λόγο, ενώ διηγείται με χάρη την εμφάνιση πολλών οικογενειών Ναουσαίων στο επιτελείο της VI μεραρχίας, όπου έφεραν ζώα, φορτωμένα με τρόφιμα, ζητώντας να δουν τον... «πασά» (δηλαδή τον αρχηγό) για να τον παρακαλέσουν να στείλει στρατό και στην πόλη τους. [Και τότε, δηλαδή, υπήρχε σε έντονο βαθμό η γνωστή διαμάχη μεταξύ των δύο πόλεων για την πρωτοκαθεδρία στην περιοχή μας]. Εκτός από τα τρόφιμα και τα πάμπολλα πλαστά ψωμιού είχαν φέρει οι Ναουσαίοι και 10

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φορτία κρασιού, από τα οποία δύο δοχεία ήσαν πολύ παλιό και εξαιρετικής ποιότητας, για τον... «πασά»!! Μιά και ο μέραρχος όμως δεν μπορούσε να τους δεχθεί (γιατί ήταν πολύ αργά) ο Πάγκαλος και οι (τότε) λοχαγοί Κλάδος και Κοκκίδης παρέλαβαν τα δύο βυτία (το ένα περιείχε μαύρο και το άλλο κόκκινο κρασί), αλλά δεν κατόρθωσαν να αντέξουν στον πειρασμό και ήπιαν πολύ, με αποτέλεσμα σχεδόν να μεθύσουν, γεγονός που το αντελήφθηκε αμέσως ο επιτελάρχης της μεραρχίας Χατζανέστης, ο ύστερα πολύς στρατηγός και ένας από τους ντουφεκισθέντες για την καταστροφή του 1922 στη Μ. Ασία, μετά τη «δίκη των έξ» γιατί θεωρήθηκε και τούτος ως υπεύθυνος, στρατιωτικώς). Έφυγε λοιπόν αγανακτισμένος ο επιτελάρχης λέγοντας: «Τι κατάστασις [είναι αυτή], αξιωματικοί του Επιτελείου [να είναι] μεθυσμένοι!»...

Β΄. Ο τότε δεκανέας (από τα Σουδενέικα της Πελοποννήσου) Κωνσταντίνος Λινάρδος (του οποίου βρήκα και αγόρασα με ...50 δραχμές (!!) το χειρόγραφο πολεμικό ημερολόγιό του, από 184 σελίδες, σε παλαιοπωλείο των Αθηνών και το χάρισα στον γιό του, ύστερα υποστράτηγο—διοικητή χωροφυλακής Θεσσαλονίκης και Μακεδονίας, αφού μου δόθηκε φωτοτυπία και δημοσίευσα, το 1969, στο περιοδικό «Μακεδονική ζωή» τα κείμενά του για ένα μήνα, δηλαδή από την 9.10. έως και την 8.11.1912), γράφει για την πορεία και την είσοδο στη Βέροια της μονάδας του (η οποία ανήκε στη ΙΙ μεραρχία), όπως και για την πορεία τους προς τη Νάουσα και τη διαμονή τους στην περιοχή του νομού μας, δίνοντας αξιόλογες πληροφορίες για τη διατροφή και τις ενδυμασίες των στρατιωτών αλλά και των κατοίκων.

Γ΄. Ο Στράτος Κτεναβέας στο βιβλίο του («Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος, μακεδονική εκστρατεία») αφιερώνει ολόκληρο το κεφάλαιο Ε΄, δηλαδή πολλές σελίδες), για να περιγράψει πολύ παραστατικά και πετυχημένα εκείνες τις ανεπανάληπτες και ιστορικές στιγμές, με λεπτομέρειες για την υποδοχή των Ελλήνων και Τούρκων κατοίκων της Βέροιας, όπως και για τη συμπεριφορά και για τη ζωή των στρατιωτών κ.ά. πολλά.

Δ΄. Η γνωστής αξίας πέννα του πολυθρύλητου Σπύρου Μελά (τότε έφεδρου υπαξιωματικού) αφιέρωσε οχτώ σελίδες του βιβλίου του, «Οι πόλεμοι 1912—1913», για την απελευθέρωση και τη διαμονή του στη Βέροια. Οι λυρικές νότες, που μας δίνει, είναι εξαίσιες και αναφέρονται στη συμπεριφορά των στρατιωτών και του ελληνικού και τουρκικού στοιχείου της Βέροιας, όπως και ωραία στιγμιότυπα από την αλληλογραφία των αγραμμάτων στρατιωτών. Τέλος, περιγράφει παραστατικά την επίσκεψή του στη Νάουσα.

Δυστυχώς δεν βρήκα να έχει γράψει τίποτε σχετικό ο γνωστός λογοτέχνης Ανδρέας Καρκαβίτσας, ο οποίος μετείχε και στην εκστρατεία αυτή ως στρατιωτικός γιατρός.

Αξίζει όμως να διαβαστεί εδώ και το τηλεγράφημα, που έστειλε ο Κωνσταντίνος προς τον Βενιζέλο, για την απελευθέρωση της πόλεώς μας:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

«Υπουργείον Στρατιωτικών
Αθήνας.

Μετά την χθεσινήν αναγγελθείσαν αψιμαχίαν μεταξύ ημετέρου και εχθρικού αποσπάσματος εκ πεζικού και πυροβολικού, κατέχοντος στενά Τριποτάμου, και μετά ετέραν αψιμαχίαν μεταξύ ημών και μικρού εχθρικού τμήματος εν Ξηρολειβάδω, εχθρός υπεχώρησε την νύκτα, εγκαταλείψας την Βέρροιαν, εις ην εισήλθον σήμερον.

Λαός ενθουσιωδώς υπεδέχθη. Οθωμανοί κάτοικοι διέμειναν εν τη πόλει, οι δε προύχοντες εξ αυτών, παρουσιασθέντες, εδήλωσαν υποταγήν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ».

Εξάλλου, ο Κωνσταντίνος (με βάση τον πρόσφατο, τότε, νόμο 4069/16.10.1912) κήρυξε τον στρατιωτικό νόμο (για πρώτη φορά, με προκήρυξη που γράφτηκε στην πόλη μας) στη στρατιωτική ζώνη, που εκτεινόταν προς βορρά του Σπερχειού, συνεπώς και στην πόλη της Βέροιας. (Σχετικό κείμενο και φωτοτυπία της εκδοθείσας προκηρύξεως, της 17.10.1912, δημοσίεψε ο Βεροιώτης πολ. μηχανικός κ. Θ. Μαλούτας στο περιοδικό «Μακεδονική ζωή», τεύχος 173, Οκτωβρίου 1980, σελ. 17—18, το οποίο όπως είχε πρωτοδημοσιευθεί, πριν πολλά χρόνια, από άλλους).

12. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΑ ΑΛΛΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ, ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Έτσι, λοιπόν, ελευθερώθηκε η Βέροια, όπου έφθασε και διανυκτέρευσε για λίγες ημέρες και ο διάδοχος Κωνσταντίνος, στο σπίτι του Ιωάννη Σακελλαρίδη, που υπήρχε απέναντι από την εκκλησία του Αγίου Ιωάννου, και ύστερα ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄, που κατέλυσε στο σπίτι του Αναστασίου Καμπίτογλου, το οποίο βρισκόταν κοντά στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου, όπου τώρα είναι το ξενοδοχείο «Βεργίνα», ενώ οι ανώτατοι κ.τ.λ. αξιωματικοί κοιμήθηκαν στο σπίτι του γιατρού Ιωάννου Μάρκου.

Κατόπιν, ελευθερώθηκαν τα Μονόσπιτα κ.τ.λ. χωριά και η Νάουσα, και το Γενικό Στρατηγείο εγκαταστάθηκε στον Σιδηρ. Σταθμό της. Στα ανατολικά μέρη του νομού, έγινε η κατάληψη και η εγκατάσταση στρατού στην Κορυφή και προηγουμένως στη γέφυρα του Αλιάκμονα, που είναι κοντά στο Νησέλι. Εξάλλου, στρατεύματα της VII μεραρχίας προχώρησαν προς το Γιδά—Αλεξάνδρεια, κατέλαβαν την Καψόχωρα, όπου εγκαταστάθηκαν, και ύστερα κινήθηκαν προς το Σχοινά και στο Νεοχώρι (όπου διανυκτέρευσαν στο «κονάκι» του μπόεμ, Έλληνα αλλά Ρώσου υπηκόου, τσιφλικά Μαυρουδή). Ύστερα, πήγαν στο Παλαιοχώρι—Λιανοβέργι, των οποίων οι κάτοικοι τους προσέφεραν το φτωχό και λιγοστό ψωμί τους. Κατόπιν ήλθαν τα γεγονότα στις γέφυρες του Λουδία (Καρά—Ασμάκ) και του Αξιού, και νωρίτερα οι μάχες στο Πλατύ και τελικά, αφού έπεσαν τα Γιαννιτσά, παραδόθηκε η Θεσσαλονίκη, με κάποια

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθυστέρηση, γεγονός που παρολίγο να έχει κρίσιμες και μόνιμες επιπτώσεις για τον Ελληνισμό και γι' αυτό προκάλεσε την πιο πέρα όξυνση των σχέσεων μεταξύ του αρχιστρατήγου—διαδόχου Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού—υπουργού Στρατιωτικών Ελευθερίου Βενιζέλου, γιατί ο Κωνσταντίνος παρουσίαζε κάποια περίεργη αναβλητικότητα και βραδύτητα ενεργειών στην προέλαση προς τη μακεδονική πρωτεύουσα, παρά τα νέα, επανειλημμένα τηλεγραφήματα του πρωθυπουργού της χώρας. Τότε, οι σχέσεις τους δεν έφθασαν στο απροχώρητο, χάρη στον μεσολαβητή βασιλιά Γεώργιο Α΄, ο οποίος προσπαθούσε να αμβλύνει την τραχύτητα των ανταλλασσόμενων τηλεγραφημάτων μεταξύ των δύο ισχυρών ανδρών, παραλαμβάνοντας συχνά ο ίδιος έντονα τηλεγραφήματα κ.τ.λ. (όπως έκαμε, π.χ., με ένα που ήλθε στο Γιδά—Αλεξάνδρεια, όπου βρισκόταν ο Γεώργιος, όπως και ο πιό προχωρημένος τηλεγραφικός σταθμός, που διέθετε το Γενικό Στρατηγείο), που απηύθυνε ο πρωθυπουργός του προς τον γιό του, για να παραπονεθεί ή και να τον επιπλήξει για την αδικαιολόγητη (αν όχι παρεξηγήσιμη, σαν σκόπιμη) βραδύτητα παραλαβής της προσφερόμενης (από τον Ταξίν πασά) Θεσσαλονίκης. Τέλος πάντων, έγινε η είσοδος του ελληνικού στρατού στη μακεδονική πρωτεύουσα, αφού υπογράφηκε το σχετικό πρωτόκολλο, με διαφορά δύο ωρών —όπως ειπώθηκε πιο πάνω— από τους Βουλγάρους και έτσι δεν μπόρεσε να εισέλθει πρώτος νικητής και κατακτητής ο Βούλγαρος στρατηγός Θεοδωρώφ, όπως και ο διάδοχος Βόρις, ο οποίος άδικα είχε ετοιμάσει και τη βασιλική άμαξα, βέβαιος όντας ότι θα του χρειαζόταν για την περίσταση...

Στη μακεδονική πρωτεύουσα εγκαταστάθηκε, ύστερα, ο πρώτος διοικητής των Νέων Χωρών Κωνσταντίνος Δημ. Ρακτιβάν, βεροιώτικης καταγωγής, από τη μεριά του πατέρα του.

Δυστυχώς, όμως, το δολοφονικό χέρι του αμφιλεγόμενου Σχινά αφαίρεσε τη ζωή του βασιλιά Γεωργίου, δηλαδή τον ενδιάμεσο, ανασταλτικό και ανασχετικό τούτον κρίκο και εξισορροπητικό παράγοντα και ανήλθε στον θρόνο ο Κωνσταντίνος, που —όπως ήταν επόμενο— συγκρούστηκε με τον χαρισματικό και επίσης δυνατό χαρακτήρα του Ελ. Βενιζέλου και έτσι άρχισε ο Εμφύλιος σπαραγμός, που καταδυνάστευσε τη χώρα μας μέχρι και τα τελευταία χρόνια...

Εδώ όμως τελειώσαμε. Ελπίζω ότι, αν δεν κατόρθωσα να σας είμαι ευχάριστος (γιατί μακρηγόρησα στην εναγώνια προσπάθειά μου να τιθασεύσω και να αξιοποιήσω υλικό χιλιάδων σελίδων και να σας παρουσιάσω μια, όσο το δυνατόν, πλήρη και πολυδιάστατη εικόνα των γεγονότων), τουλάχιστο να σας έγινα ωφέλιμος, με όσα σας είπα.

Σας ευχαριστώ, λοιπόν, για την υπομονή που επιδείξατε και γιατί με ακούσατε με καλή διάθεση και μεγάλη προσοχή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Το βιβλίο αυτό εκδόθηκε από το Σύλλογο Βεροιέων Θεσσαλονίκης
με διοικητικό συμβούλιο αποτελούμενο από τους:

Ορέστη Καλογήρου	Πρόεδρο
Αχιλλέα Θεοφάνους	Αντιπρόεδρο
Στέφανο Ακριβόπουλο	Γεν. Γραμματέα
Δημήτριο Τσιτιρίδη	Ταμία
Άρη Πετρίδη	
Γεώργιο Τζίμπουλα	Μέλη
Δημήτριο Ψωμά	

Το εξώφυλλο φιλοτέχνησε ο συμπατριώτης μας καλλιτέχνης
Γιάννης Φωτόπουλος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ. ΕΠΙΤΡ. ΤΡΙΒΟΥΝΑΛ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 100

938
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροι